

Оригиналан научни рад
УДК:929.6/.9(497.11)“1804/1813“
94(497.11)“1804/1813“
327(470 : 497.11)“1804/1813“

РУСКИ ХЕРАЛДИЧКИ НАЦИОНАЛНИ
СИМБОЛИ
У ГРБУ И НА ЗАСТАВАМА СРБИЈЕ ЗА ВРЕМЕ
ПРВОГ СРПСКОГ УСТАНКА (1804-1813) КАО
ЗНАК ПОКРОВИТЕЉСТВА РУСИЈЕ НАД
СРБИЈОМ

Проф. др Марко П. Атлагић¹
Филозофски факултет,
Приштина - Косовска Митровица

Др Звездана М. Елезовић
Институт за српску културу
Приштина - Лепосавић

1. atlagicmarko@gmail.com; zvezdana.el@gmail.com

МА ФИЛИП М. ОБРАДОВИЋ
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКУ КУЛТУРУ
ПРИШТИНА - ЛЕПОСАВИЋ

АПСТРАКТ: За време Првог српског устанка Русија је дала велики допринос, заједно са Србима, у ослобађању српског народа од Турака. Руски цар Александар I, на тражење Срба, прихватио се покровитељства Србије. То је Србе подстицало на велика дела у борби за ослобођење од Турака. То покровитељство се огледало и на хералдичком пољу. Руски грб се нашао заједно са српским грбом на српским заставама у време Првог српског устанка и касније. На тај начин су руски државно национални симболи извршили утицај на српску националну хералдику за време устанка, а и касније. На тај начин се учвршћивало братство два народа, која ће се потврдити и у каснијим временима.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Руси, грб, застава, хералдика, Срби, Први српски устанак

Већ у првој години Првог српског устанка 1804. године српски устаници били су потпуно свесни да без помоћи братске Русије неће моћи извршити свој основни задатак-ослобођење од турске власти с једне стране и изградња институција система нововековне српске државе с друге стране (Стојанчевић, 1994: 3-20). Свесни свог светог циља, српски устаници затражили су помоћ и подршку од братске Русије, али и од Аустрије (Jelavich, 2004: 16-27). У ту сврху бечки владика Јован Јовановић послао је молбу руском цару Александру I за помоћ у борби против Турака. Већ током маја 1804. године упућена је једна српска делегација руском цару Александру I да им пружи

помоћ. Ту српску делегацију сачињавали су Матеја Ненадовић, Јован Протић и председник делегације, Петар Новаковић Чардаклија (Андрејић, 2013 : 168). Делегацији се у Русији придружио и Божо Грујић (Теодор Филиповић), универзитетски професор из Харкова. Српску делегацију није примио руски цар, него министар иностраних послова Русије у Петрограду кнез Андрија Чарторијски, који је био веома близак цару.

Српска делегација која је упућена у Петроград испунила је своја очекивања. У првом реду, министар иностраних послова кнез Чарторијски преузео је одговорност да заступа Србе у Цариграду. Друго, Русија је одмах дала Србима финансијску помоћ, и треће, кнез Чарторијски преузео је саветодавну улогу Србима. У ту сврху, препоручио им је да хитно формирају Совјет, као орган који ће бити уствари представништво народа српског. У исто време српска делегација је оставила писмо за цара Александра I са неизмерном жељом да заштити Србе од Турака. Срби су у цару и Русији видели једино спасење. Тако су Срби били заштићени како у војном, тако и у дипломатском смислу. Срби су имали и посебну жељу на којој су инсистирали, а то је да им Русија пошаље једну особу која би била способна председавати Совјету, и не смо то, него и обучавати поједине чланове Совјета о томе, на који начин би најбоље могли да изграде српске институције система, односно српску државу. Српска делегација имала је среће јер им је цар Александар I удовољио њиховој жељи, послао им је за саветника Константина Константиновича Родофинкина. Вожд Карађорђе је био видно незадовољан том царевом одлуком, зато што су му послали за саветника у државним пословима једног Грка. Карађорђе је имао веома одбојан став према Грцима зато што су нанели неправде према Србима. Сматрао је да му Грци у тим временима не могу бити пријатељи.

Најважније је тада било у српско руским односима да је цар Александар I, а тиме и цела Русија преузела заштиту Србије, али са идејом да она постане руска независна кнежевина. Срби су покренули офанзиву према Видину са задатком да се споје са руском војском у циљу даљег заједничког ратовања. Карађорђе је разбио опсаду Штубика, а Исаијев је руском војском дошао на Штубик. Руска војска је од стране српске војске дочекана веома весело. То је дало додатни морал како српској, тако и руској војсци у борби за коначно сламање Турака. За време трајања борби за Прахово и Неготин, Руси су послали сабље за Вожда Карађорђа. Тај поклон је уручио руски командант Михељсон.

Међутим, 1807. године дошао је Получи који је послат од стране Министарства иностраних послова Русије да обави разговоре са Карађорђем. По завршетку разговора Получијеву конвенцију потписали су српски представници, али потпис на њу нису ставили Получи и Вожд. Главна одредба конвенције била је да Србија у будуће наступа под покровитељством Русије. У ту сврху руски цар шаље земљеуправитеља (губернатора) за управитеља. Он ће израдити Устав као највиши правни акт у име цара и на тај начин уредити правну државу. Седиште управитеља је у Београду. Исто тако руски цар поставља за владара руског кнеза, а руска војска има бити размештена у више места у Србији. Руси ће снабдевати Србе оружјем и санитаретом. У државноправном смислу српска држава стављена је под контролу Русије, а звање Вожда би практично нестало. То је Карађорђа разљутило, а затим је у међувремену потписан мир у Тилзиту између Русије и Турске, који је предвидео прекид непријатељстава. Срби тим миром нису углавном споменути. У Србију је тада стигао Родофиникин. Дочекан је са највећом почасти, иако га је Вожд примио са негодовањем, а

разговор је завршио речима „Све би вас требало исећи, мени треба војска, а ње не видим“. Родофиникин је дошао предлогом о реорганизовању државене управе, по којем се формира Сенат и кнез, а не Совет и Вожд. Овакав акт Карађорђе је пристао да шпотпише. Цар Александар I ипак није потписао тај акт. Међутим, Вожд је после прославе св. Климента 1807. године отишао у Београд да се састане са српским првацима. На том састанку је договорено да не положи оружје пред Турцима, а да Србија заузме независнији став према Русији. Од ових закључака ипак је Вожд одустао на предлог Родофиникин. Турским предлогом за мир позабавили су се и свештена лица, и то београдски митрополит Леонтије и видински митрополит Динизије. Леонтије је сам на своју руку, без знања Вожда и Савета, преобучен у српско одело отишао на преговоре. Карађорђе је упутио Порти писмо у којем је стајало да жели окончање рата, а да не жели преговоре без Русије и Француске. У Србији је било тада такво стање да је Вожд добио опозицију оних који су били наклоњени Русији. Било је и оних малобројних који су били наклоњени и Аустрији. На челу опозиције били су Јаков Ненадовић, Миленко Стојковић, Петар Добрњац, Вијица Вуличевић и Лука лазаревић. Сам Младен Миловановић одржао се на месту председника савета само захваљујући Вожду Карађорђу. Вожд је против себе имао тројицу најзначајнијих људи Миленка Стојковића, Јакова Ненадовића и Младена Миловановића. Чак је Родофиникин информисао Русе да Младен Миловановић жели да убије Вожда. Ова двојица су се измирила и окренула против Родофиникиновог уређења државе. Међутим, Руси су увукли Србе у покретање ратних сукоба, 1809. године, који су имали за циљ провођење руског плана спајања са Црном Гором и избијање на топли Јадран.

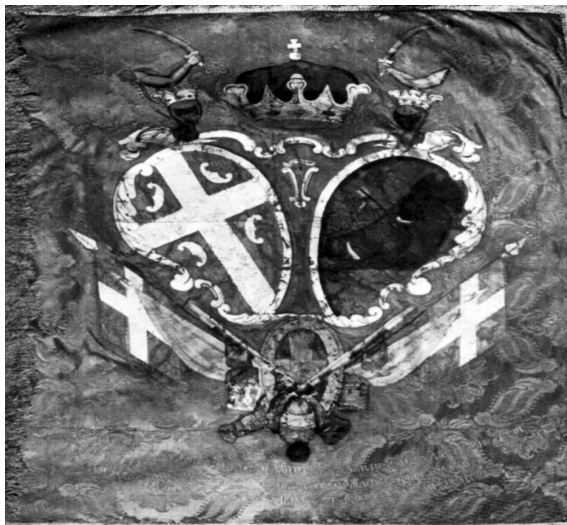
Скупштина и Савет су информисали свет да ће све одлуке доносити Вожд и Савет, што је била јасна порука самосталности Србије у односу на Русију и друге земље. После крвавих борби 1809. године и неуспеха русофилске опозиције дошло је до њиховог протеривања из земље. Са њима је пооблегао и Родофинкин.

Србија је тада преиспитивала своју вањску политику. Незадовољан је био Карађорђе са Русима и саветовао је да Срби буду опрезни са Русима. Ипак је Карађорђе тражио и даље помоћ од руског цара, оптужујући Родофиникина за његово држање. Родофинкин није уклоњен, али га, без обзира на то, Вожд није хтео да прими. Зато се Вожд окреће према Француској и Аустрији. Аустрија је имала неутралан став према Србији и Турској. Срби су зато затражили од Аустрије да посредује у измирењу са Портом да Србија остане турска вазална земља са врховним предводителем и Совјетом.

Руси су 1810. године покренули офензиву на Дунаву и тиме позвали Србе да им се придруже. Руско српске трупе однеле су знатне победе. Уследила је турска противофензива. У двама Варваринским биткама Срби су до ногу потукли Турке, тако да су се они морали повући у Ниш. Одмах затим Карађорђе је морао протерати Турке преко Дрине.

Карађорђе је у току заседања Скупштине 1811. године у Београду одржао два говора, који су били посвећени унутрашњим и вањским проблемима Србије. Карађорђе је изнео у току заседања Скупштине информације да се руски цар Александар I прихватио покровитељства Србије. На истом Заседању Скупштине донета је одлука да Карађорђе буде наследни Вожд и председник Савета. На згради Владе постављен је грб руског цара, а испод њега српски са натписом: Правителствујући Совет Сербски. Тиме се по први пут у новијој историји Србије

руски национални хералдички симбол (црни орао раширених уздигнутих крила) нашао заједно са српским националним хералдичким симболом (крстом са четири оцикла). Пошто је на згради руски грб постављен изнад српског, он на јасан начин симболизује покровитељство Русије над Србијом. Овај руски грб ће се све више налазити на српским заставама, како на оним из времена Карађорђевог устанка, тако и оним после њега. Тиме су руски национални хералдички симболи и хералдика директно извршили утицај на српске националне симболе и хералдику.

Карађорђево војводско заставица из 1811. године

И на Карађорђевој застави добијеној из Русије 1811. године (Атлагић, 2003: 111) налазе се руски и српски национални хералдички симболи (Самарџић, 1983: 36-37). На једној страни заставе налази се грб Русије (црни окруњени двоглави орао, а на грудима орла је штит у којем је лик св. Св Ђорђа који убија аждају, а око корена вратова орла налази се орден Андрије

Првозваног (Коларић, 1960: 65). Испод крила орла избију две руке, у левој се налази кугла и десној скипитар. Испод орла је натпис на руском језику. У преводу на српском гласи:

„Овај орао руски милостиво штити Србију за храброст, ствара је пространом.

Утврђује да се унапред општа слобода српског народа заштити од погибли у сваком погледу.

Даје своју реч да ново лице буде потврђено“.

Друга страна има натпис, који гласи:

„Једна је воља у светским делима и општа. Тако се са земље плодне чине страшне борбе: снагу већим силама учвршћује многа дела ужасна, Србији помажу, по ваздуху до небеса своје хвале сеју, крвљу утврђује златом не оцењују“.

Испод натписа налазе се три грба. С десне стране је грб васколиког српског народа, а са леве грб Трибалије (Србије). Изнад оба грба је савијена рука која држи мач – грб Раме (Херцеговине). Грб Трибалије је узет из Жефаровићеве „Стематографије“ (вепрова глава прободена са стрелом). У старом веку вепрова глава је симбол простора на којем су обитавали Трибали, а то је простор Србије и дела Херцеговине. Зато се у средњем веку Херцеговина звала Трибалија или Тривалија.

Наличје заставе

Жефаровић је грб Трибалије највероватније узео из грбовника Урлиха Рихентала из 1415. године и то као грб „српског царства“. Највероватније је Рихентал (Милићевић, 1995: 67) мислио на Душаново царство, јер се у највећем броју средњевековних византијских извора Срби именују као Трибали (Атлагић, Елезовић, Милетић, 2014: 118-134), а опште је познато да су се у средњем веку народи називали именима каквим су се називали у старом веку (Византијски извори, 6, 1986). То уједно говори да су Срби (Трибали) једни од најстаријих народа Европе (Јиречек, 1988: 13).

Грб Трибалије - вепрову прободену главу стрелом (Андрејић, 2000), користили су и Мађари, али као претензиони грб, означавао је претензије Мађарске на Србију. Наиме 25. 6. 1896. године одржавала се миленијумска свечаност у Будимпешти (Вечерње новости, 1896). На свечаности се требала појавити застава Угарске и на њој, поред осталих грб Трибалије (Србије). Тога дана један део омладине српске у знак противљења запалио мађарску заставу (Руварац, 1896: 7). На свечаности српска влада није учесвовала, а то је правдала тако што се она не слаже да се српска застава (симбол Трибала - вепрова глава прободена стрелом) нађе у склопу мађарске заставе.

Грб Раме (Херцеговине), подигнута савијена рука која у шаци држи мач је састављен од два хералдичка симбола. Има разних ставова о значењу овог симбола. Ипак је највероватније да симбол означава територији Раме (Херцеговине), јер је Рама у средњем веку била једна од српских земаља, а сам Вожд је ослобађајући Србију од Турака имао на уму и ослобођење осталих српских земаља, па и Раму – Херцеговину (Атлагић, 2002: 88). Касније у 18. веку многи српски официри у аустроугарској служби прихватиће овај симбол као симбол снаге и јунаштва.

Карађорђе је 1812. године упутио једну делегацију у Петроград на челу са Јаковом Ненадовићем. Руски цар их је лично примио. Захтевао је да се Добрњац и Стојковић врате на своје старе позиције. Том приликом цар је тада одликовао Вожда орденом св. Ане првог реда, а депутате са истим орденом али другог реда. У времену док се српска делегација враћала, склопљен је мир у Букурешту 28. 5. 1812. године између Русије и Турске. Последња тачка мира односила се на Србе. Том тачком је предвиђено да Србија буде аутономна област у Турској која би вратила своје трупе са оружјем у српске градове. Руска страна је и даље заговарала „јадранску експедицију“, због изласка на топли јадран. Карађорђе је захтевао да се потпише верност Русији, иако је био незадовољан одлукама мира у Букурешту. Русија је тада имала велики проблем са Наполеоном који је ушао у Русију. Руси су обавестили Карађорђа да је Наполеонова војска протерана ван граница Руског царства.

У ослобођењу Москве, 1812. године, Срби су дали немерљиви допринос. У Бородинској бици суделовало је у одбрани Русије 30. генерала, од тога 10. генерала Срба. Два генерала су била из Србије, а осам Срби из Новаје Сербје и Славеносербије. Слободно можемо рећи да је српски генерал Михаило Милорадовић (Храбреновић спасио Москву, јер је његов план одбране Москве прихваћен, а осим тога он је био главни реализатор тог плана. Тиме се још једном у борби показала братска слога два братска словенска народа.

Руси су дали велики допринос у току Првог српског устанка, како на војном тако и на дипломатском плану. То се најбоље одразило и на пољу хералдике (Атлагић, Н. 2001: 87). Српски национални хералдички симбол двоглави црни орао са ликом св. Ђорђа (грб) нашао се заједно са српским националним хералдичким симболима. Руски национални симбол (двоглави

орао) са ликом св. Ђорђа постављен је тако да симболизује покровитељство Русије над Србијом у току Првог српског устанка а и касније.

Литература:

1. Андрејић, Ж. (2000). Владари Трибала. Београд.
2. Андрејић, Ж. (2013). Карађорђе - Васкрс Србије XVI – XXI век, Крагујевац.
3. Атлагић, М. (2002). Вексиколошко – сфрагистичко - хералдички симболи у Карађорђевом устанку 1804-1813. У: Митолошки зборник 7, Рача.
4. Атлагић, М.(2003). Неке заставе у Карађорђеу устанку 18004. – 1813. У: Митолошки зборник 8, Рача.
5. Атлагић, М., Елезовић З., Милетић С. (2014). Грб Шумадије који то није. У: Митолошки зборник 33, Рача.
6. Атлагић, Н. (2001). Карађорђе и српска хералдика. У: Митолошки зборник 4, Рача.
7. Вечерње новости, бр. 108, 19. април 1896. Београд.
8. Византијски извори за историју народа Југославије, 6. (1986). Београд.
9. Jelavich, В. (2004). Russia 's Balkan Etnoglements 1806. 1914. Chem-brogde Univresity Press.
10. Лиречек, К. (1988). Историја Срба 1, Београд.
11. Коларић, М. (1960). О пореклу и ауторима неких застава у Карађорђево доба. У: Зборник музеја првог српског устанка 2, Београд.
12. Милићевић, М. (1995). Грб Србије. Београд.
13. Руварац, Д. (1896). Грб Трибалије, Браничева, Шумадије. Земун.
14. Самарцић, Д. (1983). Војне заставе код Срба до 1918. Београд.
15. Стојанчевић, В. (1994). Србија у време Првог устанка 1804-1813, Београд

RUSSIAN HERALDIC NATIONAL SYMBOLS IN THE COAT OF ARMS
AND ON SERBIAN FLAGS DURING THE FIRST SERBIAN REBEL-
LION (1804-1813) AS THE SIGN OF RUSSIAN PATRONAGE OVER
SERBIA

During the First Serbian Rebellion Russia gave a big contribution together with Serbians to deliver Serbian people from Turkish. The Russian Emperor Alexander I had accepted to give patronage to Serbia which had encouraged Serbians to realize great achievements in the fight for the deliverance of Turkish. That kind of patronage had reflected on the heraldic field. The russian coat of arms was found as well as the serbian one in serbian flags during the First Serbian Rebellion and later on. That was the manner in which russian national symbols had influenced the serbian national heraldry during the Rebellion and later on. That was also the manner to strengthen the brotherhood of these two nations that will be confirmed in futur times.

Key words: Russians, coat of arms, flag, heraldry, Serbians, The First Serbian Rebellion